

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

ЖОВНІР АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

**КОНТРОЛІНГ В УПРАВЛІННІ
ВИТРАТАМИ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 071 “Облік і оподаткування”

Автореферат на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Івано-Франківськ – 2022

Дипломна робота виконана в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Шеленко Д.І.

Рецензенти: к. е. н. доц. Гой Н. В.,

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи, посада)

директор ТОВ «Оріон» Чобанюк Б.С.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи, посада)

Захист відбудеться « 23 » грудня 2022 р.

Дипломну роботу надано до захисту « 22 » листопада 2022 р.

Науковий керівник _____

Шеленко Д.І.
(підпис) (ім'я та прізвище)

Завідувач кафедри _____

Баланюк І.Ф.
(підпис) (ім'я та прізвище)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Здійснення виробничих процесів на підприємстві, яке займається створенням матеріальних благ, неможливе без використання виробничих запасів, які забезпечують безперервність виробництва. Вони існують в усіх споживачів засобів виробництва і є невід'ємним атрибутом їх діяльності. Проте на відміну від командно-адміністративної системи, в умовах ринкової економіки підприємство самостійно займається придбанням, зберіганням і використанням виробничих запасів, забезпечуючи при цьому їх мінімальний вплив на прибуток. На промислових підприємствах дані матеріальні цінності становлять значну частину оборотних засобів, тому потребують особливої уваги з боку керівництва. Тому значна увага управлінців підприємств повинно приділятися обліку, аудиту та аналізу виробничих запасів, як одному із способів зниження собівартості продукції.

Актуальність теми полягає у тому, що добре побудований, належним чином організований облік виробничих запасів, тобто якісна проінформованість про їх наявність та рух мають суттєве значення в управлінні виробничою діяльністю кожного підприємства. Тому сьогодні об'єктивно виникли умови для перегляду існуючої практики організації обліку та аудиту запасів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в межах науково-дослідної тематики кафедри обліку і оподаткування Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування виробничо-господарських структур регіону (номер державної реєстрації 0111U000875)».

Метою написання дипломної роботи є удосконалення організаційних і методичних засад, а також розробка практичних рекомендацій щодо обліку та аналізу витрат виробничих запасів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі визначено такі **завдання**:

- дослідити економічну сутність виробничих запасів та встановити їх роль в структурі активів підприємства;
- удосконалити класифікацію виробничих запасів;
- окреслити порядок оцінки виробничих запасів, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку таких активів;
- дослідити первинний облік виробничих запасів;
- визначити напрями удосконалення обліку виробничих запасів на підприємстві;
- розкрити організацію і методичку аудиторської перевірки виробничих запасів на підприємстві;
- дослідити інформаційно-аналітичне забезпечення та провести оцінку ефективності використання виробничих запасів;
- згрупувати систему правління виробничими запасами у діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси формування та використання виробничих запасів у підприємствах.

Предметом дослідження є організаційно-методичні засади обліку й аналізу виробничих запасів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду у ТОВ «Оріон».

Методи дослідження. Для досягнення визначених мети та завдань в процесі дослідження застосовувалися діалектичний метод пізнання, положення економічної теорії, а також сукупність загальнонаукових та спеціальних методів

дослідження, а саме: теоретичного узагальнення, історичного аналізу, аналізу та синтезу, узагальнення, моделювання та формалізації, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, графічний та ін. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти 5 України, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку щодо обліку виробничих запасів, праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо обліку й аналізу виробничих запасів, Інтернет-ресурси, практичні дані базового підприємства.

Практична значимість Результати дослідження мають практичне значення, а пропозиції автора щодо результатів дослідження в частині удосконалення обліку й аналізу виробничих запасів можуть бути застосовані як у ТОВ «Оріон» (Довідка № 8 від 14.07.2022 р.), так і на інших вітчизняних підприємствах.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано тези: Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення»

Структура роботи. Дипломна робота має таку структуру: вступ, 3 розділи, висновки, перелік використаних джерел із 90 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок. Дипломна робота містить 12 таблиць та 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі розкрито теоретичні засади формування системи обліку та аудиту виробничих запасів, а саме, суть та класифікація як об'єктів обліку і їх місце у ресурсному потенціалі підприємства, описано особливості визнання та оцінки виробничих запасів в Україні та світі, розглянуто нормативно-правове регулювання їх обліку на підприємствах.

Під виробничими запасами необхідно розуміти активи, які утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Виробничі запаси є частиною оборотних

активів, складовою матеріальних ресурсів та предметів праці. Поняття «предмети праці» не ототожнюється з поняттям «виробничі запаси». Крім сировини і матеріалів, до предметів праці, як правило, відносили напівфабрикати і незавершене виробництво. Виробничі запаси доцільно класифікувати за такими групами: функціональним призначенням (для виробництва, для загальногосподарських потреб, для збуту), цілями (поточні, тактичні, стратегічні), структурою (сировина й матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; паливо; тара й тарні матеріали; будівельні матеріали; матеріали, передані в переробку; запасні частини; матеріали сільськогосподарського призначення; інші матеріали), місцем знаходження (складські, у виробництві, в дорозі).

Відповідно до зарубіжних стандартів бухгалтерського обліку собівартість запасів формують витрати на придбання, витрати на переробку та інші витрати, що виникли під час доставки запасів до їх теперішнього місцеперебування та приведення їх у теперішній стан. Вітчизняний П(С)БО 9 «Запаси» прив'язує формування первісної вартості (собівартості) до джерел надходження запасів.

Вибір методу обліку виробничих запасів та їх оцінка повинні здійснюватись як з урахуванням набутого вітчизняного досвіду, так і досвіду зарубіжних країн. В сучасних умовах господарювання на підприємствах доцільною є оцінка виробничих запасів при їх вибутті за методом середньозваженої величини. Перевага цього методу полягає в тому, що оцінку вартості відпущеного виробничого запасу та запасу в залишках можна знайти відразу в момент здійснення операції, він надає об'єктивне уявлення про вартість виробничих запасів і практично не дозволяє здійснювати маніпуляції з цифрами.

У другому розділі «Організаційно-методичні аспекти формування системи обліку виробничих запасів на підприємстві», досліджено організацію та методику обліку виробничих запасів в бухгалтерії підприємства, вказані напрями удосконалення системи обліку виробничих запасів.

Підприємство використовує повний спектр первинних документів, призначений для бухгалтерського і складського обліку виробничих запасів.

Перелік документів є законодавчо регламентованим і сприяє здійсненню контролю за наявністю, рухом та їх вибуттям.

Бухгалтерський облік виробничих запасів є однією з найважливіших, складних і трудомістких ділянок облікового процесу, яка повинна забезпечити формування точних та оперативних даних, в яких відображається інформація про надходження, вибуття і зміни залишків запасів в розрізі їх кожного номенклатурного номера та про величину виробничих матеріальних витрат. Це дозволить сформувати достовірні показники діяльності і відображення їх в фінансовій звітності підприємства.

При здійсненні синтетичного обліку даних матеріальних цінностей використовують відповідні регістри, форми яких, обираються кожним підприємством самостійно, а також виробничі запаси знаходять своє відображення у формах бухгалтерської звітності.

Для синтетичного обліку виробничих запасів використовують балансовий рахунок 20 “Виробничі запаси”, по дебету якого відображається їх збільшення, а по кредиту – зменшення.

Питання удосконалення первинного та складського обліку виробничих запасів є дуже важливим у наш час, перш за все, для підвищення ефективності діяльності підприємства. Можливі шляхи удосконалення можуть бути різноманітними для кожного підприємства, в залежності від специфіки його діяльності. Для вдосконалення бухгалтерського обліку запасів слід звернути увагу на розширенні дії інформаційної функції, автоматизації облікового процесу, покращення процесу і чітку організацію документування, обліково-контрольних процедур руху запасів. Запропонований механізм удосконалення обліку виробничих запасів, що може стати головною передумовою успішного здійснення виробничого процесу; представлено розгорнуту структурну модель, що вміщує у собі порядок необхідних шляхів, упровадження яких в виробництво дозволить оптимізувати фінансово-господарську діяльність підприємств, мінімізувати

затрати на придбання, списання у виробництво та раціональне використання виробничих запасів.

У третьому розділі розглянуто організаційно-методичні засади аудиту виробничих запасів і оцінка ефективності їх використання, організація, методика та інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки використання виробничих запасів та управління ними в діяльності підприємства.

Для достовірності і правдивості ведення обліку виробничих запасів відповідно до норм чинного законодавства періодично доцільно проводити аудит його фінансово-господарської діяльності на підприємстві. При формуванні відомостей щодо запасів, правильності, та їх оцінки, аудитору необхідно визначити мінімальний перелік інформації, що буде суттєвою та корисною для аудиторської перевірки.

Стан виробничих запасів має значний вплив на фінансовий стан підприємства та його виробничі результати. Ефективне управління виробничими запасами дозволяє: зменшити виробничі витрати через дефіцит сировини та матеріалів; прискорити оборотність цієї категорії оборотних активів; звести до мінімуму надлишки ТМЦ, що збільшують вартість операцій та заморожують дефіцитні кошти; знизити ризик старіння та псування товарів; знизити витрати на зберігання ТМЦ.

ВИСНОВКИ

Найбільш важливою та значною частиною активів підприємства, є виробничі запаси. Вони займають особливе місце в складі майна та домінуючі позиції в структурі витрат підприємств різних сфер діяльності. Ефективність господарської діяльності підприємств в значній мірі залежить від чіткого та раціонального використання виробничих запасів.

Вивчення літературних джерел, періодичних видань, нормативних документів і аналіз фактичного стану обліку виробничих запасів у сучасних умовах дозволило зробити наступні висновки.

В бухгалтерському обліку поняття “виробничі запаси” розглядається як матеріальні запаси чи матеріальні цінності, які призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва, які можна класифікувати за різними ознаками, число яких може бути доповнене головним бухгалтером у залежності від інформаційних потреб. Та з метою раціональної організації обліку на практиці прийнято групувати дані матеріальні цінності відповідно до субрахунків рахунку 20 “Виробничі запаси”: сировина й матеріали; купівельні напівфабрикати і комплектуючі вироби; паливо; тара та тарні матеріали; будівельні матеріали; матеріали, передані в переробку; запасні частини; матеріали сільськогосподарського призначення; інші матеріали. Включення до їхнього складу виробничих запасів малоцінних і швидкозношуваних предметів, П(с)БО 9 “Запаси”, відповідно до якого дані компоненти є окремими складовими загальних запасів підприємства.

Відповідно до зарубіжних стандартів обліку собівартість запасів формують витрати на придбання, витрати на переробку та інші витрати, які виникли під час доставки запасів до їх теперішнього місцеперебування і приведення їх в теперішній стан. Вітчизняний П(С)БО 9 «Запаси» прив’язує формування первісної вартості (собівартості).

Аналітичний облік виробничих запасів починається з чіткого та правильно організованого складського обліку, що повинен бути організований якісно.

Здійснення обліку і аудиту виробничих запасів підприємства регламентується відповідною нормативно-правовою базою. Зокрема, Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та іншими затвердженими документами.

Організація обліку виробничих запасів є важливим елементом системи управління, яке забезпечує отримання достовірної, повної і правдивої інформації про результати діяльності від використання цієї категорії, що передбачає суворе дотримання всіх процедур їх обліку згідно до нормативних документів.

Підприємство здійснює організацію і ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів згідно чинного законодавства. Аналітичний облік ведеться на підприємстві в розрізі матеріальних цінностей, найменувань або однорідних груп. Дані аналітичного обліку є первинною інформацією для здійснення синтетичного обліку.

Аналітичний облік виробничих запасів починається з складського обліку, який ведеться в Картках складського обліку, це забезпечує організованість на підприємстві. Підприємство здійснює організацію і веденням бухгалтерського обліку виробничих запасів згідно чинного законодавства.

Аналітичний облік забезпечує детальний облік виробничих запасів підприємства, оскільки ведеться на підприємстві в розрізі їх найменувань або однорідних груп. Дані аналітичного обліку є первинною ланкою інформації для здійснення синтетичного обліку. Синтетичний облік дає можливість достовірно визначити рух виробничих запасів на підприємстві, виявити потенційну вартість переданих та наданих виробничих запасів, їх достовірну оцінку. Синтетичний облік наявності та руху виробничих запасів ведеться на рахунку 20 “Виробничі запаси”. По дебету рахунка 20 “Виробничі запаси” і його субрахунків відображають надходження відповідних запасів на підприємство і збільшення їх вартості в результаті дооцінки, по кредиту – витрати на виробництво, відпуск у переробку, на сторону, а також зменшення вартості запасів внаслідок уцінки.

Узагальнена інформація, що міститься на синтетичних рахунках є важливою для ведення Головної книги, складання Балансу, а також подачі звітності до фінансових органів. Підприємство проводить інвентаризацію, що дозволяє керівникові реально оцінити стан підприємства і виробничих запасів.

Впровадження ефективних форм попереднього та поточного контролю за дотриманням норм запасів та їх витратою забезпечить зниження собівартості продукції, підвищенню рентабельності виробництва.

В результаті проведеного оцінки ефективності використання виробничих запасів на ТОВ “Оріон” за даними звітності за 2019-2021 р.р. можна зробити висновок, що завдання менеджерів підприємства полягає в тому, щоб знайти оптимальне співвідношення між надмірно великими запасами, що спроможні привести до фінансових труднощів, та надмірно малими запасами, небезпечними для стабільного виробництва.

Список опублікованих автором праць за темою магістерської роботи

За результатами дослідження опубліковано тези:

1. «Шляхи удосконалення інвентаризації як одного з методів аудиту виробничих запасів». *мат. Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення»* . (20 жовтня 2022 р. м. Бережани). С. 30-32
2. Баланюк І. Ф., Шеленко Д. І., Іванюк Т. Л., Жовнір А. В., Банашкевич Т. П. Формування обліку фінансових результатів у підприємствах. *Вісник Прикарпатського університету. Серія Економіка*. Вип. 14. Івано-Франківськ: Плай, 2019. С. 179-186.